

Міністерство освіти і науки України
Національна академія педагогічних наук України

В. О. Балух, В. П. Коцур

СЕРЕДНЬОВІЧНА ЄВРОПЕЙСЬКА КУЛЬТУРА

Підручник для студентів закладів вищої освіти

Чернівці
Видавництво «Друк Арт»
2020

УДК 930.85(4) «13/14»
Б208

*Рекомендовано вченою радою
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди» (протокол № 7 від 11 лютого 2020 р.)*

Рецензенти:

Герчанівська П. Е. – доктор культурології, професор,
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
Реєнт О. П. – доктор історичних наук, професор,
член-кореспондент НАН України, Інститут історії НАН України
Ставнюк В. В. – доктор історичних наук, професор,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Балух В.О.

Б208 **Середньовічна європейська культура / В. О. Балух,
В. П. Коцур.** – Чернівці : Друк Арт, 2020. – 592 с., іл.
ISBN 978-617-7849-34-5

Підручник містить системний виклад культурного поступу європейських країн середньовічної епохи, починаючи від варварських завоювань континенту і завершуючи ранньоренесансним періодом (IV – XV ст.). У виданні подано численний ілюстративний матеріал і змістовні додатки (термінологічний словник, географічні назви, перелік видатних представників середньовічної європейської культури, бібліографію, предметний, географічний та іменний покажчики).

Для науковців, викладачів і студентів закладів вищої освіти, учителів шкіл, гімназій, ліцеїв і коледжів, а також тих, хто цікавиться культурним розвитком людства.

УДК 930.85(4) «13/14»

ISBN 978-617-7849-34-5

© В. О. Балух, В. П. Коцур, 2020
© ТОВ «Друк Арт», 2020

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
Глава 1. Падіння Західної Римської імперії та вплив античного спадку і християнства на формування середньовічної культури	5
Глава 2. Побут, звичаї та традиції варварських германських і кельтських племен	25
Глава 3. Природно-географічні чинники та етнодемографічні процеси західноєвропейського Середньовіччя	57
Глава 4. Особливості європейської культури V – VII ст.	75
Глава 5. Каролінгське відродження	100
Глава 6. Ранньовізантійська культура	129
Глава 7. Культура Візантії другої половини VII ст. – першої половини IX ст.	158
Глава 8. Ранньосередньовічна Церква	171
Глава 9. Виникнення міст і міської культури. Повсякденне життя європейців	205
Глава 10. Культура європейських країн IX – XI ст.	240
Глава 11. Візантійська культура другої половини IX – XII ст.	264
Глава 12. Європейська культура зрілого Середньовіччя	290
Глава 13. Пізньосередньовічна культура європейських країн	337
Глава 14. Християнська Церква в XI – XV ст.	380
Глава 15. Пізньовізантійська культура	414
Глава 16. Раннє Відродження і гуманізм в Італії XIV – XV ст.	439

ДОДАТКИ

Додаток А. Термінологічний словник	469
Додаток Б. Географічні назви	485
Додаток В. Видатні представники середньовічної культури	495
Додаток Г. Бібліографія	518
Додаток Д. Показчики	566
Предметний показчик	566
Географічний показчик	573
Іменний показчик	578

ПЕРЕДМОВА

Нашому майбутньому – дітям і внукам – присвячуємо

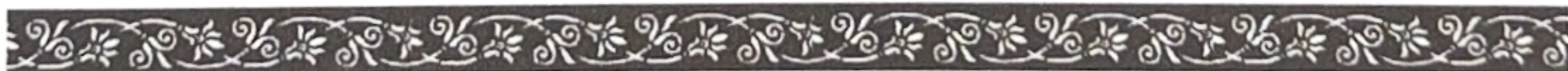

Підручник «Середньовічна європейська культура» – це продовження розпочатої десятки років тому копіткої праці професорів Василя Балуха і Віктора Коцура з написання навчальних посібників для студентів закладів вищої освіти України з проблем всесвітньої історії. Не минули ми у своїх дослідженнях і вельми цікавих і пізнавальних проблем культурного поступу європейської цивілізації. Дана праця доповнює й розширює знання з історії середньовічної Європи, викладені авторами у тритомному виданні «Історії середніх віків: курс лекцій і практикум». Накопичений упродовж наступного десятиліття матеріал дав змогу підготувати цей підручник, поява якого, на наш погляд, актуальна і своєчасна в сучасних умовах європейської інтеграції, процесів глобалізації, полікультурності, інтернаціоналізації тощо.

Історія ж сучасних держав і народів Європи, по суті, розпочалася саме у середньовічну епоху, хоча сам термін «Середньовіччя», як і поняття «Європа» досить умовні. А в останньому ми вбачаємо географічний та історичний зміст. Бо ще з античних часів Європа ототожнювалася взагалі з усім Заходом, як Азія зі Сходом. І лише у Середньовіччі із великої територіальної спільноти виділилася Західна Європа, яка відтоді і до сучасності розвивалася своїм особливим шляхом. Але в Середні віки географічне положення Західної Європи не збігалось з історичним і означало лише прибережну смугу на заході Євразійського континенту. А в історичне поняття «Західна Європа» у Середньовіччі включали Англію, Францію, Італію, Німеччину, Іспанію, Португалію, Швейцарію, Голландію, Данію, Швецію, Норвегію, Угорщину, Валахію, Молдавію, а також Візантію. Саме викладу культурного поступу даних країн у середньовічну епоху і присвячена наша праця.

Підручник складається із 16 глав, матеріал яких висвітлює культурну еволюцію європейських народів від розпаду Західної Римської імперії до раннього Нового часу. Він охоплює широке коло загальноєвропейських культурологічних проблем періоду Середньовіччя (походження терміна «Середні віки», еволюція поглядів на його зміст, періодизацію культурного розвитку європейських країн, внесок середньовічної культури у всесвітньо-історичний процес тощо), окреслює нові підходи до їх розв'язання, подає визначення основних понять і термінів.

Крім того, пропоноване видання аналізує широке коло культурологічних питань упродовж середньовічної історії Європи: побут, звичаї та традиції варварських германських і кельтських племен, природно-

кліматичні чинники й етнодемографічні процеси життєдіяльності європейців, особливості європейської культури упродовж середньовічної епохи, специфіка періодів культурного піднесення європейських народів (Каролінгське і Оттонівське відродження, Проторенесанс), роль Християнської Церкви у середньовічному суспільстві, науково-освітні та літературно-мистецькі досягнення європейських країн, які підготували умови для раннього Відродження, та культурний поступ Візантійської імперії.

Автори намагалися розкрити ці процеси у динаміці, врахувати їхнє трактування і бачення, не претендуючи на остаточну оцінку подій і явищ. У підручнику висвітлена і життєдіяльність видатних мислителів, митців, філософів і богословів, які залишили помітний слід в історії європейської та світової цивілізацій.

При написанні книги взято до уваги дослідження провідних зарубіжних і вітчизняних медієвістів і культурологів (Жака Ле Гоффа, Йогана Хейзінги, Умберто Еко, Арона Гуревича, Бернара Гене, Зінаїди Удацької, Володимира Данілова, Леонтія Войтовича, Олега Крижанівського, Олексія Мустафіна, Сергія Карпова, Сергія Кримського, Сергія Сказкіна, Ярослава Ісаєвича та ін.).

Видання ілюстроване численними портретами, картинами, схемами, архітектурними спорудами, скульптурами тощо, що допоможе читачу не лише наочно сприйняти фактичний матеріал, але й зробити його зрозумілішим, доступнішим і цікавішим для нього.

Збагачують подану інформацію тематичні додатки (термінологічний словник, середньовічні географічні назви, перелік видатних культурних і церковних діячів, бібліографія до кожної глави, іменний, географічний та предметний покажчики).

Автори щиро вдячні рецензентам за критичні зауваження і поради, які стали в пригоді для вдосконалення структури і систематизації викладеного матеріалу.

Сподіваємося, що книга сприятиме не лише розширенню знань українського студентства, а й поглибленню їхньої зацікавленості культурною спадщиною європейської і світової цивілізацій.

